

IINA HELLSTEN

Suomen tie europaan jäseneksi

Metaforien näkökulma journalismin tutkimukseen

Artikkelissa lähestytään journalismin tutkimusta metaforateoreettisista lähtökohdista ja pohditaan lähestymistavan viestinnän tutkimukselle avoimia mahdollisuuksia. Empiirisesti tarkastellaan EU-keskustelun metaforisia ilmaisuja ja niiden muodostamia metaforisia järjestelmiä Helsingin Sanomissa vuosina 1992-1994. Erityistä huomiota kiinnitetään metaforisten jäsenyyksien kehittymiseen ja vakiintumiseen osaksi journalistista kieltä.

■ Journalistiset tekstit ovat täynnä metaforisia ilmaisuja eli kielikuvia. Metaforatutkimuksen laajasta kentästä huolimatta sitä on Suomessa sovellettu journalismin tutkimukseen vain harvoin, lähinnä eri alojen opinnäytetöissä (ks. esim. Karhapää 1992; Nuto 1993; Rajamäki 1994; Salo 1994). Perinteisesti metaforatutkimusta on sovellettu pääasiassa kielitieteissä ja kirjallisuustieteessä (ks. esim. Singer 1983), jolloin tutkimuksen painopiste on ollut tekstin rakenteesta. Viime vuosina kasvanut kiinnostus retorikan tutkimukseen on suunnannut tutkimuksen kohdetta kaunokirjallisista teksteistä muihinkin tekstityyppeihin, myös journalistisiin teksteihin (ks. esim. Kolehmainen 1994).

Metaforatutkimuksen suuntautuminen tekstin rakenteesta metaforisten järjestelmien merkityksen painottamiseen tarjoaa käyttökelpoisia aineksia journalismin tutkimukselle. Journalismissa esiintyvien metaforien tutkimisessa painopiste onkin metaforisten käsitteellistykseen kautta avautuvassa laajemmassa tavassa hahmottaa ja jäsentää maailmaa. Asioiden hahmottamisen ja jäsentämisen kannalta on näet tärkeää, millaisia metaforia viestimet aiheesta käyttävät ja millaisiksi kertomuksiksi metaforat puolestaan aiheen jäsentävät ja tiivistävät. Journalistisissa teksteissä esiintyvien metaforien tutkiminen on merkittävää myös siksi, että vasta viestintien kautta valtaosa metaforista saavuttaa laajaa huomiota.

Yksi journalismissa näkyvimmin metaforisoituja aihepiirejä on politiikka. Siihen liittyvät journalismissa omat vakiintuneet metaforiset järjestelmänsä, jotka rajaavat näkökulman politikointiin aiempia jäsenyyksiä vastaavaksi. Poliittisten, ajassa ja paikassa kehittyvien teemojen ja prosessien hahmottamisessa tärkeässä asemassa ovat ns. tulkintapaketit eli sisäisesti koherentit tulkinnat aiheesta. Kukin tulkintapaketti käsitetään kokonaiseksi ja eheäksi siihen kuuluvien 'apuvälineiden' avulla. Tällaisia tulkinnan tyypilliset piirteet tiiviisti esittäviä apuvälineitä ovat metaforat, avainfraasit, esimerkit, kuvaukset ja visualisoinnit (Gamson & Lasch 1983, 397-399; Gamson & Modigliani 1989). Analyttisesti apuvälineet on järkevää erottaa toisistaan, mutta käytännössä avainsanat ja kuvaukset ovat usein luonteeltaan metaforisia. Myös esimerkit nojaavat usein tulkintapakettien metaforisiin piirteisiin.

Ajankohtaisen esimerkin tällaisesta poliittisen kysymyksen käsittelystä metaforisten

järjestelmien kautta tarjoaa Suomen joukkoviestimissä vuosina 1992-1994 käyty keskustelu Euroopan unionin jäsenyydestä. Tänä aikanahan Suomi on jättänyt hakemuksen EU-jäsenyydestä, käynyt vuoden ajan jäsenyysneuvotteluja unionin kanssa, alistanut neuvottelutuloksen neuvoa-antavaan kansanäänestykseen ja eduskuntakäsittelyyn. Aiheen julkinen käsittely on muuttunut 'reunaehtokeskustelusta' 'maratonin loppumetrien' kautta 'kädenväännöksi' kansallisesta maatalouden 'tukupaketista', pohdinnaksi Suomen, Ruotsin ja Norjan kansanäänestyksistä ja edelleen 'jarrumiesten' eduskuntatoiminnan arvioimiseksi. Valtaosa aiheen käsittelystä viestimissä on ollut jatkuvaa rutiinomaista EU-kysymyksen ja jäsenyysprosessin päivittämistä, jossa samat metaforiset jäsennykset ovat toistuneet yhä uudelleen sekä muuttuneet ja vakiintuneet vähitellen osaksi yleistä kielenkäyttöä.

Metaforiset jäsennykset

Metaforista on esitetty useita teorioita, joille yhteistä on kuitenkin käsitys metaforassa vertailtavien tai yhdistettävien osien jonkin piirteen samankaltaisuudesta. Määritelmän painotuksesta riippuen kyse on joko vertailusta tai merkityksen siirrosta asiasta toiseen. Siitä, miten tämä vertailu tai merkityksen siirtyminen tapahtuu ja mitä metafora merkitsee, on esitetty lukuisia toisistaan poikkeavia tulkintoja. Siinä missä vertailuteoriassa korostetaan kahden termin välistä vertailtavuutta, interaktioteorian mukaan kyse on kahden termin tai semanttisen kentän välisestä vuorovaikutuksesta (ks. Ortony 1993, 1-7; Levin 1993, 113).

Vertailuteoria lähtee liikkeelle kielestä ja ymmärtää siten metaforat osaksi kielenkäyttöä. Sen mukaisesti metafora määritellään perelmanilaisessa uudessa retoriikassa ja semioottisissa teorioissa, joissa molemmissa metaforia käsitellään osana laajempaa teoreettista viitekehystä. Uudessa retoriikassa metafora määritellään tiivistyneeksi analogiaksi (ks. esim. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 398-410). Myös semiotiikassa hyödynnetään retorisista troopeista yleisimmin juuri metaforaa, joka nähdään vastinpariksi metonymialle. Metaforan katsotaan tällöin toimivan yhtäläisyyden avulla. Metonymiassa puolestaan osa edustaa kokonaisuutta. (ks. esim. Barthes 1981; Lotman 1989, 270-271; Fiske 1992, 122-124)

Usein metaforat käsitetään kielellisiksi tehokeinoiksi, joilla on vain vähän tekemistä ajattelun ja toiminnan kanssa. Laajempaa näkökantaa eli käsitystä kaiken ajattelun ja siten myös toiminnan perustavanlaatuisesta metaforisuudesta edustaa ns. kognitiivinen metaforateoria, jonka mukaan metaforat voidaan ymmärtää laajasti kaikkea ajattelua leimaaviksi merkityksellistämisen tavoiksi. Ne perustuvat tavallisesti abstraktimman ja oudomman asian jäsentämiseen konkreettisemmän ja tutumman kautta (Lakoff & Johnson 1980, 5-6). Yksittäiset metaforiset ilmaisut ymmärretään laajemman, kognitiivisen metaforajärjestelmän tai mielikuvuskeeman osiksi, joilla jäsennetään asioita hallittavampaan muotoon. Metaforiset ilmaisut hyödyntävät siten yleisempiä metaforajärjestelmiä (Lakoff 1993, 209-233).

Kielenkäyttöön vakiintuneiden metaforien erottaminen kirjaimellisiksi tarkoituisista ilmaisuista ei aina ole helppoa. Yleensä literaaliset ilmaisut erotetaan metaforisista käyttöyhteyden perusteella. Metaforiset jäsennykset ovat aina riippuvaisia siitä kontekstista eli semanttisesta yhteydestä, esittäjästä ja tämän tarkoituksesta, jossa niitä käytetään. (Lakoff & Johnson 1980, 139-146; Kittay 1987, 100) Esimerkiksi 'miehet ovat sikoja'-väittäjä ymmärretään tavallisesti metaforisena ilmaisuna, mutta myytin yhteydessä sillä voidaan tar-

koittaa myös kirjaimellisesti sitä, että Kirke on muuttanut Odysseuksen miehet sioiksi (Kit-tay 1987, 102). Monien suomenkielisten sanojen etymologinen perusta on metaforinen. Esimerkiksi sanan 'ajatteleminen' alkuperäinen merkitys on ollut 'ajaa takaa', mutta vähitellen se on menettänyt yhteytensä alkuperäiseen merkitykseensä ja siten myös metaforisen luonteensa. Arkikieli on täynnä tällaisia ajattelua ja toimintaa leimaavia ns. uinuvia kielikuvia.

Yleisimpiä kielenkäyttöön vakiintuneita metaforisia järjestelmiä ja niitä vastaavia jäsen-nyksiä maailmasta hyödynnetään orientationaalisissa ja ontologisissa metaforissa, jotka perustuvat aiempiin kehollisiin kokemuksiin. Orientationaaliset metaforat liittyvät spatiaaliiseen hahmottamiseen ja siihen kuuluvat yleiset käsitykset ylhäällä ja alhaalla, takana ja edessä olevista asioista. Ontologisten metaforien avulla sen sijaan tapahtumia, tunteita ja ideoita käsitellään kokonaisuuksina ja materiaalisina substansseina. Tyypillisiä ontologisia metaforia ovat asioiden käsitteellistäminen kehollisina ja niiden personifointi. (Lakoff & Johnson 1980, 14-40). Orientationaalinen metafora on esimerkiksi väite, että talous nousee kun taas ontologista metaforaa hyödynnetään esimerkiksi puhuttaessa ajan kulumisesta.

Kehollisuuteen perustuvista metaforista poikkeavat strukturaaliset metaforat, joissa jokin käsitys rakennetaan toisen käsityksen termin eli esimerkiksi puhumalla tieteellisestä väittelystä sodan termin. Kehollisista, itsestäänselvyyksiksi muuttuneista metaforista poiketen strukturaaliset metaforat tarjoavat mahdollisuuksia uusiin metaforisiin ilmaisuihin, koska niissä voidaan soveltaa yleisempää metaforaskeemaa uudella tavalla. Metaforia käytetään usein tiettyyn mielikuvaskeemaan kuuluvasta näkökulmasta siihen sopimattomia osia piilottaen (emt., 12-13 ja 139-141). Metaforien käytön osittaisuuteen kuuluu, että vain osaa lähtökohtakäsityksen termeistä voidaan soveltaa metaforisesti (Lakoff 1993, 203-211; Onikki 1992, 34-35).

Metaforan käyttö sulkeekin aina pois muita mahdollisia tapoja hahmottaa aihetta, sillä se rajaa tarkastelukulman käytettyyn metaforiseen järjestelmään sopivaksi (vrt. Chilton & Ilyin 1993). Rajaamalla käytettävissä olevaa näkökulmaa metaforat voivat tarjota uudenlaisen toiminnan pohjaksi aiemmasta poikkeavaa tietoa maailmasta (Ricoeur 1978; Lakoff & Johnson 1980). Näin metaforilla on kahtalainen rooli merkityksellistämässä; niillä voidaan sekä vahvistaa kulttuurisesti jaettuja käsitystapoja (säilyttävä funktio), että luoda uusia tapoja jäsentää maailmaa (horjuttava funktio).

Metaforien kaksoisrooli yhtäältä hallitsevaa määrittelyä tukevana ja toisaalta sitä joskus kyseenalaistavina jäsennyystapoina korostuu poliittisten kysymysten julkisessa käsitteilyssä, jossa vakiintuneet, argumentoinnin lähtökohdiksi oletetut metaforiset jäsennykset saattavat muuttua hyvinkin nopeasti uuden metaforisen käsityksen myötä. Edelmanin (1971, 72) mukaan vakiintuneen metaforisen ilmaisun korvautuminen uudella edellyttää yleensä jotain dramaattista tapahtumaa, esimerkiksi uuden uhan tai uusien tulevaisuuden näkökymien esittelyä. Tämä luo pohjaa uudella tavalla asioita hahmottavalle metaforiselle käsitykselle ja näin mahdollisesti myös täysin uudelle poliittiselle johdolle. Ajan myötä nämä uudet metaforat saavuttavat hallitsevan aseman ja vakiintuvat osaksi kielenkäyttöä.

Tilanteiden ymmärtäminen tällaisten huomaamattomasti konventionaalistuneiden metaforajärjestelmien avulla perustuu Lakoffin (1991) mukaan sekä koko kielenkäytön yleiseen metaforisuuteen että metaforien käytön osittaisuuteen. Metaforisen merkityksellistämisen mahdollistamiseksi on ensinnäkin oltava olemassa laaja, suhteellisen pysyvä meta-

forajärjestelmä, joka strukturoi tapaa ajatella ja toiseksi on oltava olemassa joukko metaforisia määritelmiä, jotka mahdollistavat kielikuvan soveltamisen tiettyyn tilanteeseen. Myös journalismissa käytetyt metaforiset ilmaisut perustuvat yleisiin kulttuurisesti vakiintuneisiin metaforajärjestelmiin, joita sovelletaan tiettyjen määritelmien mukaan erilaisiin tilanteisiin.

Metaforat journalismissa

Näkyvimmin journalismissa metaforisoidaan poliittisia aiheita ja sota. Molempiin liittyy journalismissa vakiintuneet metaforiset järjestelmänsä. Sodan käsitteellistämisen metaforisten järjestelmien avulla tyypillisen esimerkin tarjosi Persianlahden sodan uutisointi, jossa metaforien avulla määriteltiin keskeisesti sodan 'oikeutettu' luonne. Sodan julkiseen käsitteeseen kuuluivat itsestään selvästi myyttiselle sadulle ominaiset henkilöt eli sankari (Yhdysvallat), roisto (Irak) ja uhri (Kuwait). Tästä valtioiden jäsentämisestä metaforisesti henkilöinä syntyi laajasti länsimaisissa viestimissä hyödynnetty oikeutetun sodan skenaario, jossa ennalta määritelty sankari voittaa hirviömäisen roiston ja pelastaa viattoman uhrin (Lakoff 1991). Persianlahden sodan jäsentäminen tämän metaforisen järjestelmän mukaisesti oli Yhdysvaltain kannalta mielekästä, koska sodalle oli tärkeää saada oikeutus ja sankaritarina toimi tässä tarkoituksenmukaisesti.

Sodan lisäksi myös politiikasta käytetyt metaforiset ilmaisut ovat viestintän jokapäiväisessä käytössä. Toisinaan politiikasta puhutaan perheen ja kodin, toisinaan esimerkiksi pelin, koneiden tai liikenteen termein. Poliitikkoja jäsennetään niin veljiksi keskenään kuin myös valtiolaivan kapteeneiksi. Oikean taktiikan valinnut 'pelaaja' ehtii voittajana maaliin. Poliitiikan meteorologiassa puhutaan tuulista, myrskyistä ja barometreista (Petersson 1987, 9-10). Vastaavia suomenkielessä käytettyjä metaforisia politiikan jäsennyksiä ovat puhe ilta-lypsystä, pelistä, kilpailusta ja lehmänkaupoista.

Yhdysvaltalaisen, ABC:n *World News Tonight* -ohjelmaa koskevan tutkimuksen mukaan yleisimpiä televisiuutisten politiikasta käyttämiä metaforia ovat sota, peli ja draama (Mumby & Spitzack 1991, 322-329). Samat metaforat ovat yleisiä myös yhdysvaltalaisissa lehtiteksteissä. *New York Times*, *Time* ja *Newsweek* käyttivät yleisimmin juuri sotametaforaa Reaganin ja Gorbatschovin vuoden 1985 huippukokouksen käsittelyssä. Sodan termien lisäksi huippukokousta käsiteltiin liiketoimintana, urheilukilpailuna ja teatterina (So 1987, 624-625). Poliitiikan käsittelemiseen sekä pelin että sodan termein kuuluu puhe esimerkiksi 'voittajista', 'häviäjistä' ja 'strategiasta', mutta painotuserot ratkaisevat sen kumpaan metaforiseen järjestelmään ne kuuluvat. Näytelmään puolestaan kuuluvat metaforiset ilmaisut 'farssista', 'tragediasta' ja 'näytöksistä' sekä käsitys näytelmän kullisten takaisesta toiminnasta. Liiketoiminnan ja kaupankäynnin termeihin kuuluvat käsitykset mm. 'tinkimisestä', 'tarjousista' ja 'vastatarjousista'. Kukin näistä journalistien tavoista jäsentää politiikkaa metaforisesti luo tapahtumista erilaisen kuvan.

Vaikka metaforiset jäsennykset perustuvatkin monesti yleisiin kognitiivisiin prosesseihin eli esimerkiksi käsityksiin ylhäällä olevista asioista, ne aktualisoituvat, kehittyvät ja vakiintuvat yleensä kielenkäytössä. Asioiden jäsentämisen kannalta ratkaisevaa on se, mihin metaforiseen järjestelmään ilmaisu kuuluu ja miten asiat tuon järjestelmän mukaan määritellään (Chilton & Ilyin 1993, 9; Lakoff 1993, 244). Verbaalisten metaforien lisäksi myös visuaalisilla metaforilla aktualisoidaan metaforajärjestelmiä. Visuaalisia metaforia hyödynne-

tään esimerkiksi mainonnassa ja kampanjoinnissa, joissa tavoitteena on vaikuttaminen ja mieliinpainuvuus (ks. esim. Heiskala 1991). Journalistisissa valokuviissa ja pilapiirroksissa esiintyviä visuaalisia metaforia on analysoitu mm. semioottisesti (ks. esim. Fiske 1992; Nordström 1989, 53). Pilapiirroksissa arkielämän uinuvia metaforia visualisoidaan ja tuodaan näin näkyviksi. Pilapiirroksessa esimerkiksi politiikka voidaan piirtää todellakin 'teatteriksi' (Ylönen 1994, 11) tai pääministeri Esko Aho hyppäämään 'EU-junaan' (Hellsten 1993).

Vain osa journalistisista metaforista on viestinten itse kehittämiä, osa on lähteen käyttämiä. Metaforan käyttötarkoitus journalismissa on näissä tapauksissa erilainen. Poliitikot ja erityisesti PR-toiminnan ammattilaiset pyrkivät keksimään omia näkemyksiään vastaavia metaforisia ilmaisuja ja avainsanoja, joita viestimet helposti käyttävät hyväkseen selaisenaan. Metaforan tai avainsanan käyttäminen palvelee viestimen intressejä tiiviytensä vuoksi ja lähteen intressejä, koska se esittää asiat halutussa merkityskontekstissa. Sanomalehdissä metaforisia ilmaisuja viljellään usein kommentoivissa juttutyypeissä eli pääkirjoituksissa, pilapiirroksissa ja pakinoissa, joissa pyritään kiteyttämään ajankohtaisia, jo uutisoituja asioita, hallittavampaan muotoon (Gamson & Lasch 1983, 402; So 1987, 625). Yhden jutun sisällä varsinkin viestimen omia metaforia käytetään pääasiassa otsikossa (vrt. Rajamäki 1994), ingressissä ja toisinaan myös kuvissa, joilla tuodaan tiivistetyksi esiin se näkökulma, jonka kautta aihetta tulkitaan ja jäsennetään. Tässä metaforat ovat käyttökelpoisia lyhyytensä ja iskevyytensä vuoksi.

Journalismi välittää ja muotoilee muiden käyttämiä metaforia, mutta luo myös omia metaforiaan. Osa EU-keskustelussa käytetyistä metaforisista ilmaisuista on ollut hallituksen muotoilemia (reunaehdot, EU-juna), osa puolestaan tutkijoiden esittelemiä (Hong Kong -Suomi), joitain metaforia ovat tuoneet julkiseen keskusteluun EU-jäsenyyden kannattajat (impivaaralaisuus) ja osaa metaforista viestimet ovat kehilleet edelleen (hallitus myöhästyy junasta). Tällaisten uusien metaforien ja vanhojen metaforien uudelleenmuotoilujen tarkka alkuperä jää usein hämäräksi, koska ne saavuttavat laajaa huomiota ja vakiintuvat yleiseen kielenkäyttöön monesti vasta joukkoviestinten kautta. Journalismin rooli sekä kielenkäyttöön vakiintuneiden että uusien metaforisten ilmaisujen leviämässä onkin keskeinen.

Metaforat journalismin tutkimuksessa

Systemaattisia tutkimuksia journalismissa käytetyistä metaforisista tavoista jäsentää ja käsitteellistää tapahtumia on tehty Suomessa yllättävän harvoin siihen nähden, miten vakiintunut osa journalistista kieltä metaforat ovat. Vaikka tutkimuksessa kiinnittäisiin huomiota journalismin eri aihepiireihin kuuluviin metaforiin, niitä ei yleensä ole tematisoitu omaksi tutkimuskohteekseen. Metaforia on tutkittu esimerkiksi osana talousjournalismin kieltä ilman pyrkimystä systematisoida käytettyjä metaforia laajempiin metaforisiin järjestelmiin (ks. esim. Pöysä 1990). Vastaavasti retoriikan teoriassa sivutaan metaforatutkimusta joskin metaforat määritellään siinä usein argumentoinnin retoriseksi tehokeinoiksi.

Viime vuosina muutamissa opinnäytetoissa on keskitytty nimenomaan journalistisissa teksteissä esiintyvien metaforien tutkimiseen. Tuoreessa pro gradussaan Rajamäki (1994, 25-70) jakaa journalistisista teksteistä tutkimansa metaforat analyttisesti eri luokkiin

niiden funktioiden mukaan. Tiiviiseen ilmaisuun pyrkiviä metaforia käytetään otsikoissa, konkretisoivia metaforia löytyy myös leipätekstistä. Nuton (1993, 79) tutkimuskohteena ovat kahdessa aikakauslehtiartikkelissa esiintyvät arkielämän metaforat, ja hän lähestyy journalististen metaforien tutkimusta korvaamalla käytettyjä metaforia toisilla metaforilla. Metodin tarkoituksena on tehdä näkyväksi ”... arkielämän metaforien muodostamien systeemien ideologia.” Kun yksittäisiä metaforisia ilmaisuja korvataan toisilla metaforisilla ilmaisuilla tehdään näkyväksi paitsi se, mihin laajempaan metaforajärjestelmään ne kuuluvat myös se, kenen etuja kyseinen metaforajärjestelmä palvelee.

Metaforien merkitystä journalismin ideologisuuden tunnistamisessa painottavat myös Mumby & Spitzack (1991, 329), joiden mukaan journalismin metaforinen tutkimus voi tarjota uuden näkökulman uutisprosessiin osoittamalla, että uutisissa esitetty todellisuus riippuu niissä käytetyistä metaforisista rakenteista. Metaforisessa uutisanalyysissä voidaan sekä paljastaa rakenne, jolla todellisuus on strukturoitu että esitellä vaihtoehtoisia tapoja rakentaa käsityksiä. Metaforatutkimuksen anti journalismin tutkimukselle olisi näin metaforien systemaattisella analysoinnilla löytyvien ideologisten rakenteiden tunnistaminen ja kyseenalaistaminen.

Journalismin tutkimisessa metaforateoreettisesta näkökulmasta on otettava huomioon tekstissä esiintyvä konkreettinen metaforinen ilmaisu käyttökonteksteineen ja se metaforajärjestelmä, johon yksittäinen ilmaisu kuuluu. Näiden kahden tutkimukseen kuuluvan puolen jatkuvan vuorovaikutuksen tuloksena pureudutaan yksittäistä journalistista tekstiä laajempiin ajattelun struktuureihin, jotka tekevät paitsi esitystavan myös tekstin sisällön mielekkääksi. Vaihtoehtoisia metaforia miettimällä päästään käsiksi siihen, mitä käytetty metaforinen jäsenyys piilottaa ja mitä se korostaa ja näin edelleen kysymykseen, miksi juuri tietty metaforajärjestelmä on valittu käytettäväksi. Journalisteille tietyn metaforisen käsittelytavan valitseminen on tapa yksinkertaistaa asioita, mutta monesti myös itsestäänselväksi koettu näkökulma asioihin. Metaforisen ilmaisun mukanaantuomaa suppeaa ja yksipuolisesti tiettyjä etuja ajavaa näkökulmaa asioihin ei aina huomata.

Journalismissa esiintyvät metaforat ovat enimmäkseen arkikieleen vakiintuneita ilmaisuja, joita käytetään toistuvasti tietyn tyyppisten aiheiden käsittelyssä. Vastaavasti monet ilmaisut vakiintuvat kielenkäyttöön juuri journalismin kautta. Journalismissa käytettävien metaforisten jäsenysten nostaminen tutkimuksen kohteeksi merkitseekin niiden itsestäänselvyyden murtamista ja asettamista kriittisen tarkastelun alle. Tutkimuksessa on yhtäältä voitava erottaa metaforiset jäsenykset literaalista ja toisaalta tietyn ’tyypillisen’ tapahtuman kuvaamisessa yleisesti käytetyt metaforat satunnaisesti erityistä tapahtumaa kuvaamaan käytetyistä metaforista. Tämä on mahdollista vain tarkastelemalla kutakin metaforista ilmaisuja tilanteeseen sidotun metaforajärjestelmän osana.

Metaforisten jäsenysten toistuvuuden tutkiminen ja sitä kautta yksittäisten ilmaisujen yhdistäminen osaksi laajempaa ’metaforaperhettä’ ei onnistu kovin suppealla, muutamia juttuja käsittävällä empirisellä aineistolla. Empiirisen tutkimuksen on mielestäni koostuttava niin laajasta aineistosta, että sen perusteella on mahdollista tehdä päätelmiä paitsi metaforisten jäsenysten yleisyydestä keskustelussa myös niiden ajallisesta muuttumisesta ja vakiintumisesta osaksi arkikieltä ja arkijärkeä. Käytännössä tällainen metaforateoreettinen lähestymistapa journalismin tutkimukseen tarkoittaisi määrällisesti laajojen, eri ajanjaksoilta koostuvien aineistojen lukemista läpi yhä uudestaan ja samalla käytettyjen metaforien kate-

gorisoimista yleisten metaforajärjestelmien osaksi. Tutkimuksen keskiössä ei näin olisi yksittäinen metaforinen ilmaisu eikä tekstin sisäiseen rakenteeseen pureutuminen vaan useiden juttujen pohjalta syntyvä käsitteellinen tapa jäsentää asioita metaforisesti.

Pitkäkestoisena ja abstraktina poliittisena aiheena Suomen EU-jäsenyyden käsittely viestimissä on ollut täynnä metaforisia ilmaisuja, joista osa kuuluu yleisempään poliittisten kysymysten käsitteellistämistapaan, osa on näiden metaforisten järjestelmien muokkaamista erityisesti EU-kysymyksen käsittelyyn sopiviksi. Tarkastelen seuraavassa muutaman esimerkin avulla yleisimpiä Helsingin Sanomien vuosina 1992-1994¹ käyttämiä metaforisia tapoja jäsentää EU-kysymystä sekä näiden metaforien kehittymistä ja vakiintumista itsenänselvyyksiksi. Esimerkkien tarkoituksena ei ole antaa systemaattista kuvaa Helsingin Sanomien EU-keskustelusta vaan lähinnä havainnollistaa metaforatutkimuksen tarjoamia mahdollisuuksia journalismin tutkimukselle.

Suomi matkalla Euroopan Unioniin

Suomen EU-jäsenyyttä on hahmotettu useiden erilaisten metaforisten järjestelmien kautta, joista osa on vähitellen vakiintunut aiheen hallitseviksi metaforiksi ja osa on jäänyt hyvinkin marginaaliseen asemaan keskustelussa. Metaforisten ilmaisujen merkitys on ollut tiiviisti sidoksissa asiayhteyteen, jossa niitä on käytetty. EU-keskustelussa käytetyt metaforiset jäsenystavat voidaan niiden käsittelemän alueen mukaan jakaa hakijamaiden jäsenyyssprosessia, Euroopan unionia sekä jäsenyydestä mahdollisesti seuraavia tulevaisuuden näkymiä koskeviin metaforiin.

Helsingin Sanomat on käsitellyt EU-jäsenyyssprosessia vahvasti 'matkan' termein. Käsitteen 'matka' metaforiseen skeemaan kuuluvat mm. matkustajat (suomalaiset), matkaseura (muut hakijamaat), kulkuneuvo (juna tai lentokone), lähtöpaikka (ei-jäsenyyttä), määränpää (EU:n, WEU:n, Nato:n jäsenyyttä), liike (hidastuminen tai kiihtyminen), kulkuväylä (tie, raiteet) ja välietapit (esim. lausunnot hakemuksesta). (vrt. Nikanne 1992, 62-63) Tyypillisiä EU-jäsenyyttä matkustamisena käsitteleviä metaforisia väittämiä ovat: jos Suomi nyt myöhästyy EU-junasta joudumme slaavitasavaltojen resiinaan, EU näyttää Suomelle vihreää valoa, Tanska painoi jarrua tai yksinkertaisimmillaan 'mennään' Eurooppaan.

Matka-metaforan yleisin alametafora on ollut puhe junamatkasta, joskin kulkuvälineestä on silloin tällöin ollut epäselvyyttä. Esimerkiksi maatalouslausunnon yhteydessä Helsingin Sanomien Pekka Väisänen arvioi: *"Suomen keskustan johto Esko Aho ja Paavo Väyrynen etunenässä otti ison riskin lähtiessään kenttäväen ja MTK:n hangoittelusta huolimatta mukaan EY-EL-junaan vajaan kaksi vuotta sitten. Lähikuukaudet osoittavat, valitsiko Aho oikein. Väyrynenhän hyppäsi veneestä jo keväällä."* (HS, kolumni 26.11.1993)

Tanskan ensimmäistä Maastricht-kansanäänestystä kesäkuussa 1992 jäsennettiin matkametaforaan kiinteästi liittyvällä käsitteellä Tanskasta 'jarruttamassa' EU-junan vauhtia. Helsingin Sanomat käsittelee aihetta pääkirjoituksessaan *"Tanskalaiset painoivat jarrua"*. Jutun mukaan *"... Maastrichtin sopimus on kokenut haaksirikon ... Tavalliset ihmiset eivät ehdi pysyä henkisesti mukana Euroopan viimeaikaisessa muutoksessa. Tilaisuuden tullen he — ehkä muutkin kuin tanskalaiset — haluavat painaa jarrua."* (HS, pääkirjoitus 4.6.1992) Aiempaan jäsenystapaan sopivasti EU:n maalausuntoa Suomen hakemuksesta käsiteltiin matkan tärkeänä välietappina. Helsingin Sanomat tiivistää maalausunnon eli

avisin sisällön ja merkityksen Suomelle seuraavasti: *"Euroopan yhteisön komissio näytti keskiviikkona vihreää valoa EY:n ja Suomen välisille jäsenyysneuvotteluille."* (HS, etusivu 5.11.1992)

Paitsi kulkuvälineestä myös matkan alkamisajankohdasta on esitetty useita käsityksiä. Alkua on sijoitettu hakemuksen jättämisen sijasta joskus paljon kauemmaksi. Esimerkiksi neuvottelujen alettua Helsingin Sanomat nimeää pääkirjoituksessaan *"Suomi oikeassa pöydässä"* saman matkan aiemmiksi välietapeiksi Efta-ratkaisun, EEC-vapaakauppasopimuksen ja Eta-sopimuksen, joille johdonmukaisena jatkona näyttäytyy EU-jäsenyys. (HS, pääkirjoitus 2.2.1993)

Matka-metafora on luonnollisesti ollut EU-jäsenyyden kannattajien ja erityisesti hallituksen suosima, mutta myös asian vastustajat omaksuivat sen osaksi kielenkäyttöään. Matka-metafora pyrittiin kyseenalaistamaan vasta kansanäänestyksen edellä EI-EU:lle järjestön mainoksissa. Näin siitä on tullut keskustelun hallitseva metafora. Puhe Suomen 'matkasta' Eurooppaan ja tämän 'matkan' eri vaiheiden yksityiskohtainen käsittely helpottaa abstraktin asian jäsentämistä. Samalla se kuitenkin määrittelee Suomen aseman Euroopan ulkopuoliseksi valtioksi ja luo kuvaa EU-jäsenyydestä itsestäänselvänä matkan päätepysäkinä, jota kohti edetään vääjäämättömästi. Itsestäänselvyyttä tukee myös se, että metafora 'Suomen EU-neuvottelut ovat matka' voidaan liittää vielä yleisempään länsimaisen kulttuurin metaforajärjestelmään, jonka mukaan muutokset yleensäkin hahmotetaan liikkeenä. Erityisesti toivottua kehitystä jäsennetään matkustamisena ja pitkäkestoista, tavoitteellista toimintaa matkana (Lakoff 1993, 220; Salo 1994).

Euroopan unionia Helsingin Sanomat on hahmottanut pääasiassa ontologisesti tilaksi. Tämän 'EU on tila' metaforisen järjestelmän yleisimpänä metaforisena ilmaisuna on ollut 'EU on talo', jonne Suomi on astumassa. Euroopan hahmottamisella taloksi, kodiksi tai rakennukseksi on pitkät juuret, mutta laajaan käyttöön se vakiintui vuonna 1985 Mihail Gorbatschovin aloitteesta Pariisin vierailun yhteydessä. Puhe 'yhteisestä eurooppalaisesta talosta' toimi tärkeimpänä uutena metaforana kylmän sodan jälkeisessä, uudessa poliittisessä tilanteessa. Talometafora on vähitellen täydennetty yhä uusilla yksityiskohdilla ja se on muuttunut eri kielten siihen liittämien erilaisten merkitysten myötä (Chilton & Ilyin 1993, 7-28).

Käsitteen 'talo' skeemaan kuuluu puhe esimerkiksi eteisestä, kynnyksestä tai ovesta, jolla Suomi koputtelee. Yhtä hyvin siihen kuuluvat väitteet, että jäsenyyden 'ulkopuolella' Suomi jäisi Euroopan 'porstuaan' tai, että Suomen on hyvä päästä istumaan sen 'pöydän' ääreen, missä päätökset tehdään. Jäsenyyden kannattajien tapaan hahmottaa Euroopan unioni talona kuuluu myös eurooppalaisten kansojen jäsentäminen 'europerheenä', johon Suomenkin olisi muiden eurooppalaisten 'perheenjäsenten' tapaan kunniallista kuulua. Sillä pääsy merkitsee lämpimään ja seuraan pääsyä, ulosjänti puolestaan merkitsee yksinäisyyttä ja turvattomuutta.

Varsinkin Tanskan kansanäänestyksen kielteinen tulos, joka tulkittiin paitsi yhdentymisvauhdin hidastumiseksi myös Tanskan toiveeksi erota 'perheestä', synnytti Suomessa keskustelua EU:n sisäisistä asioista sekä kansanäänestyksen ja laajentumisneuvottelujen mielekkyydestä. Helsingin Sanomien mukaan: *"EY:n puheenjohtajamaan Portugalin ulkoministeri ... sanoi kaikkien 12 maan olleen sitä mieltä, että Tanska on 'yhä osa EY:n perhetä' ... Hollannin Hans van den Broek korosti kuitenkin laajentumisneuvottelujen aloittamisen*

edellyttävän EY:n 'oman talon olevan kunnossa.'" (HS, uutinen 5.6.1992)

Myös jäsenyysneuvottelujen käynnistyminen kytkettiin samaan metaforiseen järjestelmään hieman muokattuna. Tällä kertaa kyse oli 'ovella koputtelusta'. Hollantilainen komission jäsen Hans van den Broek esittää tulkintansa Helsingin Sanomien kertovan äänen alla. "Hänen mukaansa EY:n ovella jonottavien kanssa ei neuvotella vain koska se on pakko. EY:n jäsenmaat ja komissio haluavat saada uudet jäsenet sisään." (HS, uutinen 28.1.1993) Neuvottelujen alkamista selitetään saman logiikan mukaisesti. Helsingin Sanomien toiveikkaus jäsenyyden suhteen tiivistyy jutun "Tarjokkaat EY:n ovella" otsikkoon ja itse uutiseen, jonka mukaan: "Lähes kaikki EY:n jäsenmaiden ulkoministerit toivottivat... suomalaiset, ruotsalaiset ja itävaltalaiset tervetulleiksi EY:n jäseniksi." (HS, uutinen 1.2.1993)

Neuvottelut maratonina tai kaupankäyntinä

Neuvottelujen 'loppusuoraa' keväällä 1994 hahmotettiin urheilukilpailuista ja pelistä tutuin termein. Tähän skeemaan kuuluvat niin kilpailulajin, kilpailijoiden, kilpailun etenemisen kuin voittajien ja häviäjienkin käsittely. Näin neuvottelujen viime hetkiä kuvattiin 'maratonina', jonka 'voittajana maaliin' ennätti Ruotsi. Helsingin Sanomien mukaan: "Ruotsin ja Suomen loppukiriin kohti EU-neuvottelutulosta kului tasan viikko. Kiri alkoi tiistaina 22. helmikuuta, jolloin neljä hakijamaata ja EU pitivät yhteisen istunnon valmistellakseen EU:nkin oloissa harvinaislaatuisten ulkoministerien maratonistunnon." (HS, uutinen 2.3.1994) Jäsenyysneuvottelujen hahmottaminen urheilukilpailuna on sujuvaa jatkoa matka ja talo -metaforille. "Neljästä Euroopan unionin EU:n jäsenyyttä hakeneesta maasta ensimmäisenä pääsi maaliin Ruotsi. Tiistaina puolilta päivin Brysselin aikaa etelämaalaisten huhumyllyn välittämänä levisi tieto, jonka mukaan 'Ruotsi on nyt sisällä'... Dinkelspiel toivotti muut hakijat mukaan 'juunaan'." (HS, uutinen 2.3.1994)

Toinen koko neuvottelujen ajan lähinnä vastustajien käyttämä käsittelytapa on ollut prosessin jäsentäminen kaupankäyntinä, jossa EU on ostajana ja Suomi myymässä itsenäisyytensä mahdollisten taloudellisten etujensa vuoksi. Kaupankäyntiin liittyviä metaforisia ilmaisuja ovat esimerkiksi puhe jäsenyyden hinnasta, kaupan toisesta osapuolesta ja kaupan hyödyllisyydestä. Vastustajat ovat käyttäneet neuvotteluista kaupankäyntiin liittyviä metaforia, joita on siteerattu ja pyritty kumoamaan Helsingin Sanomissa. Esimerkiksi Max Jakobson kirjoittaa kolumnissaan: "Neuvottelujen tehtäväksi jää selvittää, mitä erityisiä järjestelyjä tarvitaan, jotta ehdokasvaltiot voisivat sopeutua elämään ja toimimaan yhteisön jäseninä... Sanotaan, ettei meidän pidä myydä itseämme liian halvalla." (HS, kolumni 29.1.1993)

Neuvottelujen käsittelyssä yhdistettiin myös erilaisia metaforisia jäsennyksiä. 'EU on tila' -metaforaa ja 'neuvottelut ovat kaupankäyntiä' -metaforaa käytettiin sujuvasti rinnakkain jäsenyysprosessia koostavassa jutussa, jonka mukaan: "Suuri hetki haihtuu nopeasti, kun tajuat, että liittyminen unioniin tai jääminen sen ulkopuolelle ei vie helvettiin eikä taivaaseenkaan... Televisiossa näytettiin kymmeniä kertoja, kuinka Suomen neuvottelijat tulivat ja menivät Helsingin ja Brysselin väliä. Mitä ne oikein olivat siellä myymässä?" (HS, Sunnuntaisivut 16.10.1994)

Jäsenyysneuvotteluiden käsitteleminen urheilukilpailuna luo kuvaa tilanteesta, jossa

kaikilla kilpailijoilla on yhteinen päämäärä, tässä tapauksessa jäsenyys EU:ssa. Voittaja on se, joka ensimmäisenä pääsee maaliin ja häviöjiä ne, jotka ovat hitaampia eli jäävät jostain syystä muista jälkeen. Maalissa voittajaa odottaa palkinto: EU-jäsenyys. Tämä jäsennostapa täydentää siten yleisempää matkustamismetaforaa. Sen sijaan neuvottelujen hahmottaminen kaupankäyntinä tuo mukaan myös käsityksen siitä, ettei ostos eli jäsenyys ole ilmaista. Uhrattavan eli maksettavan asian ottaminen esille mahdollistaa esimerkiksi puheen itsenäisyyden menettämisestä tai tinkimisestä, johon sisältyy implisiittisesti ajatus tavoiteltavan asian hinta-laatu -suhteesta. Ajatus kaupankäynnistä korostaa kilpailun sijasta käsitystä neuvotteluista kahden osapuolen välisenä keskusteluna, joka ei aina pääty ostosten tekemiseen.

EU-jäsenyyden seurauksia sekä vastustajat että kannattajat pyrkivät maalilemaan ahkerasti. Molemmille oma kanta näyttäytyi itsestäänselvyytenä. Kannattajien itsestäänselvyysetoriikka esitti jäsenyyden ainoana vaihtoehtona, mutta sisälsi samalla lukuisia tulevaisuutta koskevia ennustuksia mm. ruuan hinnan halpenemisesta, talouden yleisestä noususta ja Suomen kansainvälisen imagon huomattavasta kohenemisestä. Näin Suomesta voisi takapajulan sijasta tulla onnellisen europerheen jäsen. Toinen vastaava kannattajien argumentti koski päätösvalan lisääntymistä EU:n jäsenenä. Sdp:n puheenjohtaja Paavo Lipposen mukaan *"Nähdään se, että Suomen on nyt on aika varmistaa asemansa Euroopassa. On parempi olla isäntänä pöydän ääressä kuin renkinä tai piikana porstuassa suuressa Euroopassa."* (HS, uutinen 3.3.1994)

Vastustajien mukaan jäsenyys merkitsi vallan siirtymistä Moskovasta Brysseliin, rysiltä Bryssille. Itsenäisyys ja puolueettomuus joko myytäisiin EU:lle tai antauduttaisiin ehtoitta. EU-vastaiset mielenosoitukset saivat dramaattisten piirteiden vuoksi runsaasti tilaa Helsingin Sanomissa. Helmikuussa 1993 lehti uutisoi esimerkiksi vasemmistoliiton kansanedustaja Esko Seppäsen mielenosoituksessa esittämät kommentit: *"Seppäsen mukaan herrat ovat nyt rähmällään 'bryssien' edessä. Hän moitti poliittista eliittiä itsenäisyyden antamisesta pois."* (HS, uutinen 2.2.1993) tai neuvottelutuloksen edellä vastaavasti: *"Tähtitornimäellä puhunut Nuorten Eurooppa -toimikunnan edustaja Antero Eerola hymyilytti yleisöä. Suomi on aina rähmällään ja nöyränä johonkin suuntaan, hän sanoi. 'Neukkujen tilalle ovat tulleet eukut ja kotiryssien tilalle bryssät'."* (HS, uutinen 28.2.1994) Tämä vallan siirtyminen 'ryssiltä bryssille' on metaforisen luonteensa lisäksi osuva kielellä, joka kuvaa tehokkaasti EU-jäsenyyden vastustajien näkemystä unionin luonteesta ylikansallisena päätöksentekokoneistona.

Lopuksi

Suomen EU-jäsenyyttä on käsitelty Helsingin Sanomissa yleisten, myös tavalliseen arkikieleen kuuluvien metaforisten järjestelmien kautta. Hallitsevan tulkintapaketi mukaan jäsenyys Euroopan unionissa merkitsee eteenpäin pyrkimistä ja edistystä. Siihen olennaisesti kuuluvaksi metaforaksi on vakiintunut kaikkea tätä korostava 'matkustaminen'. Matka ei ole kaupankäynnin ja urheilukilpailujen tapaan tyypillisesti poliittisten prosessien käsittelyssä käytetty metafora vaan yleisesti tavoiteltavaan kehitykseen ja pitkäkestoisiin tapahtumiin liittyvä metafora. Neuvotteluprosessin hahmottaminen matkana esittää jäsenyyden tavoittelutavana määränpäähän, jota kohti väijäämättä edetään. Tämä jäsennostapa on yllättäen

saanut sijaa myös vastustajien kielenkäytössä.

Vastustajien tulkintapaketin mukaan neuvotteluissa oli kyse kaupankäynnistä, jossa Suomi tinki ehdoista, mutta myi lopulta itsenäisyytensä. Kaupankäynnillä jäsennetään poliittisia neuvotteluja yleensäkin, mutta EU-kysymyksen yhteydessä se ei ole saavuttanut läheskään yhtä konventionaalista asemaa kuin matkustaminen. Itsenäisyyden myymiselle vastakkaisesti jäsenyyden väitettiin myös merkitsevän päätösvallan kasvua. Tähän tulkintapakettiin kuuluu keskeisesti metaforinen väite, jonka mukaan 'Suomen on tärkeää päästä sen pöydän ääreen, jossa päätökset tehdään'.

Metaforiset jäsenystavat vakiintuvat riittävän usein toistettuina hyvin nopeasti osaksi arkikieltä. Vielä kaksi vuotta sitten, Suomen jätettyä EU-jäsenyyshakemuksen, metaforaa 'EU-junasta' ja 'menemisestä EU:iin' käytettiin joukkoviestimissä konventionaalisen metaforajärjestelmän uutena ja siten myös hätkähdyttävänä tapana käsitteellistää prosessia. Sittemmin EU-junasta ja matkasta puhuminen on tullut niin itsestäänselväksi tavaksi lähestyä aihetta, että niitä voidaan käyttää argumentoinnin premisseinä ja niihin voidaan lisätä yhä uusia yksityiskohtia, jolloin myös korostuksen painopiste muuttuu. Uutena piirteenä keskusteluun on tuotu esimerkiksi pohdinta 'jarrumiesten' eduskuntatoiminnan moraalista oikeutuksesta. Asioiden jarruttaminen on vakiintunut poliittiseen päätöksentekoprosessiin liittyvä metafora, joka on näin aktualisoitunut.

Metaforien määrittelemisen näppärien kielikuvioiden sijasta ajattelua ja siten myös toimintaa ohjaaviksi jäsenystavoiksi, paljastaa niiden taustalta löytyviä laajempia tapoja jäsentää maailmaa. Samalla huomio kiinnittyy siihen, mitä käytetyt metaforat piilottavat, kenen näkökulmaa ne pönkittävät ja miten osa niistä saavuttaa hallitsevan aseman keskustelussa. Yksittäiset metaforiset ilmaisut muodostavat laajoja metaforisia järjestelmiä, jotka suuntaavat tapaa jäsentää asioita. Näiden jäsenystapojen analysointi paljastaa niissä usein implisiittisesti määritellyt tavat hahmottaa asioita aiempiin kokemuksiin sopivalla tavalla ja omaksua hallitsevat metaforat osaksi kielenkäyttöä kiinnittämättä riittävästi huomiota niiden alkuperäiseen käyttötarkoitukseen. Metaforisten jäsenysten kritiikön käyttö journalismissa tukee ja vahvistaa usein hallitsevaa näkökantaa asioihin.

Journalismiin vakiintuneiden metaforien kyseenalaistaminen ja asettaminen tutkimuksen kohteeksi paljastaa vallitsevan journalistisen kulttuurin arvoja ja kertoo yleisemmästäkin mielipideilmastosta. Suomen EU-jäsenyys näyttäytyy varsin erilaisessa valossa sen mukaan jäsennetäänkö sitä urheilukilpailuna vai kaupankäyntinä. Tyystin toisenlaisen kuvan tapahtumista olisi antanut jäsenyyden hahmottaminen esimerkiksi Suomen liittymisenä EU:n pikkusormeksi — Brysselin tahtoa sokeasti noudattavaksi päätösvallattomaksi EU:n reuna-alueeksi.

Viite

1. Tutkimusaineistoksi on valittu seitsemän viikonpituista jaksoa EU-keskustelun käännökohdilta. Valintakriteerinä on käytetty sitä, että kukin valittu jakso on merkinnyt käännettä Helsingin Sanomien tavassa käsitellä EU-kysymystä ja siten mahdollista muutosta metaforisissa ilmaisuissa. Tarkat tutkimusjaksot ovat:
  - 1) EU-hakemuksen jättäminen 17.-23.3.1992, 2) Tanskan kansanäänestys 31.5.-5.6.1992, 3) EU:n maalausunto Suomelle 3.-9.11.1992, 4) jäsenyysneuvottelujen alku 27.1.-2.2.1993, 5) EU:n maatalouslausunto 24.-30.11.1993, 6) neuvottelutulokset 27.2.-5.3.1994 ja 7) neuvoo-antava kansanäänestys Suomessa 12.-18.10.1994.

KIRJALLISUUS

- Barthes, Roland (1981) *Elements of Semiology*, 7th printing. New York: Hill and Wang.
- Chilton, Paul & Ilyin, Mikhail (1993) *Metaphor in Political Discourse: The Case of the 'Common European House'*. *Discourse and Society*, 4(1993):1, 7-31.
- Edelman, Murray (1971) *Politics as symbolic action*. Mass Arousal and Quiescence. Chicago: Markham.
- Fiske, John (1992) *Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Gamson, William & Lasch, Kathryn (1983) *The Political Culture of Social Welfare Policy*. Teoksessa Spiro, Shimon & Yuchtman-Yaar, Ephraim (toim.) *Evaluating the Welfare State*. New York: Academic Press, 397-415.
- Gamson, William & Modigliani, Andre (1989) *Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A Constructionist Approach*. *American Journal of Sociology* 95(1989): 1 July, 1-37.
- Heiskala, Risto (1991) *Miten mainos puhuu kulttuuria? Teoksessa Lehtonen, Ilkka* *Mainoskuva-mielikuva*. Helsinki: Painatuskeskus.
- Hellsten, Iina (1993) *Pilapiirroksien poliittisen kysymyksen konkretisoina. Ilta- ja aamulehtien EY-aiheisten pilapiirrosten semioottista analysointia*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin pro gradu.
- Karhapää, Anu (1992) *Ympäristöuhkat kielikuvissa ja niiden reflektio asenteisiin ja käyttäytymiseen*. Joensuu yliopisto, yhteiskuntapolitiikan pro gradu.
- Kittay, Eva Feder (1987) *Metaphor. Its cognitive Force and Linguistic Structure*. Oxford: Clarendon Press.
- Kolehmainen, Mari (1994) *'Modemin' murroksen jäljillä. Retorinen analyysi viiden suomalaisen sanomalehden EY-aiheisista pääkirjoituksista moderni-, postmoderni- ja postmodernismi -keskustelun valossa*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin pro gradu.
- Lakoff, George & Johnson, Mark (1980) *Metaphors We Live By*. Chicago, London: The University of Chicago Press.
- Lakoff, George (1991) *Sota ja metafora*. Helsingin Sanomat 12.1.1991, kulttuuriolosasto, artikkeli.
- Lakoff, George (1993) *The contemporary theory of metaphor*. Teoksessa Ortony, Andrew (toim.) *Metaphor and thought*. Second edition, Cambridge: Cambridge University Press, 202-251.
- Levin, Samuel R. (1993) *Language, concepts and worlds: Three domains of metaphor*. Teoksessa Ortony, Andrew (toim.) *Metaphor and thought*. Second edition, Cambridge: Cambridge University Press, 112-123.
- Lotman, Juri (1989) *Merkkien kieli, kirjoitelmia semiotiikasta*. Helsinki: SN-kirjat.
- Mumby, Dennis K. & Spitzack, Carole (1991) *Ideology & Television News: A Metaphoric Analysis of Political Stories*. Teoksessa Vande Berg, Leah R. & Wenner, Lawrence A. (toim.) *Television criticism. Approaches and applications*. New York, London: Longman, 313-330.
- Nikkanen, Urpo (1992) *Metaforien mukana*. Teoksessa Harvilahti, Lauri et al. (toim.) *Metafora: Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin*. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura, 60-78.
- Nordström, Gert Z. (1989) *Bilden i det postmoderna samhället*. Malmö: Graphica i Malmö AB.
- Nuto, Tiina (1993) *Metsä kotina ja tehtaana. Journalistiset metaforat luonnon ja sukupuolen välittäjinä*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin pro gradu.
- Onikki, Tiina (1992) *Paljon pystyssä*. Teoksessa Harvilahti, Lauri et al. (toim.) *Metafora: Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin*. Suomen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 33-59.
- Ortony, Andrew (1993) *Metaphor, language and thought*. Teoksessa Ortony, Andrew (toim.) *Metaphor and thought*. Second edition, Cambridge: Cambridge University Press, 1-16.

- Perelman, Chaïm & Olbrechts-Tyteca, Lucie (1971) *The Realm of Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. Notre Dame, London: University of Notre Dame Press.
- Petersson, Olof (1987) *Metaforemas makt*. Helsingborg: Carlsson.
- Pöysä, Jorma (1990) *Vahva markka, Kullbergin VPK ja talousterrostit. Talousjournalismi, talouspoliittinen retoriikka ja sosiaalisen representaation funktiot hallitsemattoman virittyneisyyden vallitessa*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin pro gradu.
- Rajamäki, Aila (1994) *Lehtikielen metaforat merkityksen herättäjinä. Metaforisia keinoja sanomalehtien poliittisissa diskursseissa*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin pro gradu.
- Ricoeur, Paul (1978) *The Rule of Metaphor. Multi-disciplinary studies of the creation of meaning in language*. London: Routledge.
- Salo, Piia (1994) *Is the Euro-train running out of puff? A Study of metaphors about the European integration process*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, englantilaisen filologian laitos.
- Singer, Alan (1983) *A Metaphors of Fiction. Discontinuity and Discourse in the Modern Novel*. Tallahassee: University Presses of Florida.
- So, Clement (1987) *The Summit as War: How Journalists Use Metaphors*. *Journalism Quarterly*, 64(1987):2-3 Summer-Autumn, 623-626.
- Ylönen, Marja (1994) *Karismi poliittisen arkiajattelun kuvana*. *Tiedotustutkimus* 17(1994):3, 5-18.